Криминологични особености, правна квалификация и разграничения

Обучението развива специализирани компетентности за квалифициране на сексуални престъпления чрез съчетаване на наказателноправен анализ с познаване на престъпните механизми, мотивацията на извършителя и правнозначимите особености на жертвата. Основният акцент е върху същинските полови престъпления, съотношенията между съставите им и разрешаването на усложнени случаи. Несъщинските полови престъпления се разглеждат и във връзка с разграничаването им от трафика на хора с цел сексуална експлоатация и държане в принудително подчинение.

Целева група: съдии, прокурори, следователи и разследващи полицаи в групи по 20-25 участници.

Времетраене: три дни - два полудни и един пълен ден; осем модула по 90 минути, общо 12 астрономически часа без почивките и предварителната подготовка.

Цел на обучението:

Участниците развиват умения да:

- разпознават криминологичните механизми на сексуалните престъпления и значението им за правната оценка на конкретния случай;
- разграничават същинските и несъщинските полови престъпления според обекта на защита, изпълнителното деяние и субективните признаци;
- оценяват правното значение на възрастта, пола, съгласието, безпомощното състояние, зависимостта и надзора;
- прилагат съставите на блудство, престъпно съвкупление, изнасилване и половите престъпления между лица от един и същ пол;
- разрешават конкуренция на състави и разграничават привидни от действителни съвкупности;
- разграничават сексуалните престъпления от трафика с цел сексуална експлоатация и държане в принудително подчинение;
- изграждат последователна и аргументирана квалификация, която обхваща правнозначимите особености на извършеното.

СЪДЪРЖАНИЕ НА МОДУЛИТЕ:

Модул 1. Криминологични особености на сексуалната престъпност. Профил на дееца и правнозначими особености на жертвата
Сексуалната престъпност като съвкупност от различни по механизъм, мотивация и отношения между участниците прояви. Сексуална мотивация и връзките ѝ със стремеж към господство, подчиняване, унижаване, отмъщение или облага. Ситуативни и устойчиви модели на престъпно поведение. Значение на личната история, предходната виктимизация, рецидива и средата за разбирането на случая. Възможни съчетания и преходи между роли на жертва и извършител.
Особености на жертвата, значими за квалификацията: възраст и развитие, пол, възможност за разбиране на извършеното и за ръководене на поведението, физическо и психично състояние, зависимости и отношения с дееца. Страх, подчинение, пасивност и привидно съдействие. Разграничаване на криминологичните характеристики от съставомерните признаци. Преодоляване на стереотипни оценки, основани на начина на живот и предходното сексуално поведение.
Практическа работа: анализ на кратки ситуации за определяне кои особености на участниците и отношенията между тях имат значение за квалификацията.
Модул 2. Система, обекти и изпълнителни деяния на същинските полови престъпления. Основни разграничения
Полова неприкосновеност, полова свобода и полов морал като обекти на наказателноправна защита. Разграничаване на половите действия според естеството им и признаците на изпълнителното деяние. Значение на престъпния резултат и целта на дееца.

Модул 3. Хетеросексуална престъпност - блудство, изнасилване, други престъпни съвкупления. Основни състави. Въпросът за съгласието
Блудство по чл. 149–150 НК: основни състави, начини на изпълнение и възрастови разграничения. Насилствени и ненасилствени прояви. Съотношение с престъпното съвкупление и половите посегателства между лица от един и същ пол. Приложение на закона във времето при промени във възрастовите прагове и съставите.
Функционална връзка между въздействието и половия акт при изнасилване. Принуда чрез обстановка.
Разграничаване на несъгласие, съпротива и поведенческа пасивност. Значение на предходните отношения между участниците и поведението им преди и по време на деянието. Начало на изпълнението, довършеност, опит и доброволен отказ. Съотношение между изнасилване и блудство.
Съставите по чл. 151 НК и разграничаването им от изнасилването. Принуждаване чрез използване на служебна или материална зависимост по чл. 153 НК и съотношение с останалите състави. Кръвосмешение по чл. 154 НК и отношенията му с други полови престъпления.

Модул 4. Полови престъпления между лица от един и същ пол. Основни състави

Полово сношение и действия на полово удовлетворение по чл. 157 НК. Значение на пола, възрастта и фактическата роля на участниците. Принуда, зависимост и надзор; безпомощно състояние и неразбиране на свойството или значението на извършеното.

Разграничаване от блудство и други същински полови престъпления. Спорни разрешения в съдебната практика и критерии за аргументиран избор на квалификация. Отделяне на правнозначимите характеристики на деянието от сексуалната ориентация и личните морални оценки.
Практическа работа: сравнителен анализ на квалификации при сходни действия и различни характеристики на участниците.

Модул 5. Някои признаци на обективната страна. Значение на възраст, разбиране, зависимост и надзор, безпомощност, способност на пострадалия да разбира свойството и значението на извършеното и др.
Възрастта на пострадалия и способността му да разбира свойството или значението на извършеното. Разграничаване на липсата на разбиране от безпомощното състояние.
Използване на положение на зависимост или надзор. Семейни, възпитателни, служебни, материални и други отношения между дееца и пострадалия.

Практическа работа: разграничаване на състави по казуси с различна възраст, състояние на жертвата и характер на зависимостта. Серия кратки казуси за определяне на приложимия състав и разграничителните му признаци.Основни състави на изнасилването и съотношения между тях. Употреба на сила и заплашване; използване на състояние, в което пострадалата е лишена от възможност за самоотбрана; привеждане в безпомощно състояние.сравняване на варианти на общ казус, при които промяната на механизма на въздействие води до различна квалификация.
Модул 6. Квалифицирани случаи и съвкупности при същинските полови престъпления
Квалифициращи признаци, свързани с възрастта и положението на жертвата, начина на извършване, броя на участниците и пострадалите, повторността, рецидива и настъпилите последици. Особено тежък случай. Признаци, свързани със самоубийство на жертвата. Съизвършителство и разграничаване на приноса на отделните участници.
Единство и множественост на половите действия. Последователно осъществяване на различни сексуални посегателства; поглъщане и самостоятелно квалифициране. Идеална и реална съвкупност, продължавано престъпление и множество пострадали. Разграничаване на квалифициращите признаци от обстоятелствата по индивидуализацията.
Практическа работа: изграждане на цялостна квалификация по усложнен казус с няколко действия, участници и пострадали.

Модул 7. Несъщински полови престъпления
Обща характеристика и съотношение със същинските полови престъпления. Склоняване към проституция, свождане към развратни действия и предоставяне на помещения. Користна цел и други квалифициращи признаци. Отвличане с цел предоставяне за развратни действия.
Престъпленията по чл. 154а, 155а, 155б и 158а НК: използване на детска проституция, установяване на контакт, склоняване към сексуални действия и въвличане в порнографски представления. Особености на изпълнителните деяния, целите и момента на довършване. Разграничаване на самостоятелно наказуемото поведение от участие в последващо същинско полово престъпление.
Практическа работа: серия въпроси и кратки казуси за разграничаване на сходни форми на поведение.
Модул 8. Разграничения от трафика на хора с цел сексуална експлоатация и държане в принудително подчинение
Сексуална експлоатация, проституция и принудително подчинение: понятия и правнозначими различия. Разграничаване на користната от експлоатационната цел. Съотношение между набиране и склоняване, приемане и предоставяне на помещения, транспортиране и отвличане.
Значение на възрастта и съгласието на пострадалия, контрола върху поведението му и възможността му да прекрати положението си. Разграничаване на сексуалната експлоатация от държането в принудително подчинение. Подготвителна и експлоатационна фаза; съотношение между трафика, използването на пострадал от трафик и извършваните сексуални престъпления. Конкуренция на състави и действителни съвкупности.
Практическа работа: заключителен комплексен казус с алтернативни квалификации и индивидуална задача за оценка на постигнатото.

Методика
Обучението се разработва след предварително проучване на професионалния опит, потребностите и конкретните затруднения на групата. Съчетава интерактивни визуализирани лекции, серии бързи въпроси, сравнителни таблици на съставите, групово решаване на казуси, коментар на съдебни актове и модерирани дискусии.
Водещ подход е последователното изменение на факти по общ казус, чрез което участниците проследяват отражението на всеки правнозначим признак върху квалификацията. При усложнените случаи групите съпоставят и защитават различни разрешения.
Предварителна подготовка и материали
Въпросник за обучителните потребности; кратък диагностичен казус; писмени тематични разработки; подбор на нормативни разпоредби и съдебна практика; сравнителни таблици и практически задачи. За разграниченията от трафика се включва работа с относимо съдържание от електронния самообучител по трафик на хора.

Измерване на резултатите и обратна връзка

Напредъкът се установява чрез съпоставими начална и заключителна задача и наблюдение на решенията по казусите. Оценяват се извличането на правнозначимите факти, точността на квалификацията, разграничаването на конкуренция и съвкупност и последователността на аргументацията. Текущата и заключителната анонимна обратна връзка отчитат приложимостта на съдържанието и оставащите обучителни потребности.

Профил на лекторите

Изследовател на съдебна практика по наказателни дела с поне 10-годишен опит, специална компетентност по сексуални и експлоатационни престъпления и опит в интерактивното обучение на магистрати и разследващи органи; криминолог или юридически психолог с изследователски или практически опит в областта на сексуалната престъпност.

Всяко конкретно обучение се разработва след проучване на обучителните потребности и ресурсите на групата. Съдържанието и казусите се съобразяват с действащото законодателство и относимата съдебна практика.

15 Октомври 2026